

ÜDVÖZLÉGY OH SZENTSÉGES FŐ...

SZENT ISTVÁN KIRÁLY TISZTELETE A SZÉKESFEHÉRVÁRI EGYHÁZMEGYÉBEN

E hallgatag utcákon itt
Nagy árnyékok járnak;
A harangok nevét zengik
Szent István királynak.

Vajda János: *Székesfehérvárott* (1869)

Csoóri Sándor *Virágvasárnap* című versében Jézus király jeruzsálemi szamárkájának hátán képzeletben a virágzó szilvafák szegélyezte dülőúton a szőlőhegyre megy. Menet közben így biztatja szamarát:

*Gyerünk csöpp állat, fönnt a pincék
homályában bort nyakalunk
s kőből-kihasított fejű
rokonokkal dúdolgatunk:*

*Szent István, térdepelj közénk,
magyarok térítő királya,
nagyobb király térített minket,
idők vasából koronája.*

*De itt vagyunk, de megvagyunk,
nézzük, hogy nő a völgyi búza
s a szőlővirág hogy kígyózik
fölrepedt, égő homlokunkra.*

E verssorok szerint a huszadik század második felében már a zámolyi reformátusok is Szent Istvánt hívták maguk közé a pincészerre. 1760-ban még büntették az augusztus 20-ai ünnepszögeket. A csákerényi plébános panaszolta be a megyei közgyűlésnél Nagy Ferencet, Hermán Pétert, Kis Jánost, Nagy Mihályt, Rigács Jánost és Bognár Istvánt, mivel „a legutolsó Szent István napján mezei munkán érték” őket. Az alszolgabíró az ünnepszögő nemeseket magas pénzbüntetésre (2–6 Ft), a közrendűeket 18–25 botütésre ítélte.¹

Honnan tudhatták volna a zámolyi alattvalók, hogy bécsi királynőjük, Mária Terézia Árpád-házi királyi elődei, különösen Szent István tiszteletét szorgalmazza? Ennek látható jelét, a Szent Jobbot csak később, 1771-ben szerezte vissza a királynő Raguzából, s ajándékozta oda a budai várkápolnának, amely 1777-84 között egyetemi templomként is szolgált. A budai egyetem kancellári tisztségét ekkor Sélyei Nagy Ignác székesfehérvári püspök töltötte be, aki első szent királyunk tiszteletének alakulását az egyetemen tapasztalhatta, sőt talán szorgalmazhatta is. Mivel Mária Terézia a Szent Jobbot az egyetem őrizetére bízta, az augusztus 20-ai ünnepi misén a budai várkápolnában, ahol az ereklyét őrizték, az egyetemi tanács tagjai a szentélyben külön

¹ Demeter 2002. 66.

padban foglaltak helyet, a körmenetben pedig az ereklye jobb oldalán haladt a rektor és a négy dékán. Az országnagyok csak az ereklye után lépdelhettek.²

Székesfehérváron Szent István király újkori tisztelete fejereklyéjének Raguzából való hazakerülésével élénkült meg. A Bécsből főúri, főpapi kísérettel, ezüst hermában érkező fejereklyét 1788. március 29-én Fehérváron a felsővárosi Szent Sebestyén templomban Sélyei Nagy Ignác püspök prédikációjában e szavakkal mutatta be a város papságának, előljáróságának, népének:

„Íme ezen fő és koponya, mely az ezüst és arany fényétől elborítottatik, a te nemzeted nagy vezérének, Gézának fia; ki nem atyja szándékából, hanem aki Krisztus nevéért első bizonyosság vala, annak titkos jelenéséből kereszteltetett Istvánnak. Aki nem csak születésénél fogva következett atyja után az ország uralkodásában, hanem az égből küldött koronával is, nemzetünk királyává koronáztatott; fölkenetett, fölszenteltetett az, akinek kezei alkotmánya városunk; melyet ő azért, hogy ehhez közel, vagy talán éppen ennek helyén, az akkori föld népén győzedelmeskedő serege Árpád vezérnek megtelepedett, nemzetünk ezen eseményének örök emlékére ide épített. Ki azután városunk utcáit, piacát szüntelen járta, részint azért, hogy tanításával az igaz hitnek igájától irtózó pogány, szilaj erkölcsöt megszelídítse; részint, hogy akik a roppant templomon munkálkodtak, azoknak sörénységüket szorgalmaztassa. Az a király, aki városunkat nemcsak főrenden levő papsággal ékesítette, hanem ezeknek segítségükre, más szerzetes renden levő férfiakkal is gyarapította, hogy az újonnan plántált hit közé konkolyt az ellenség ne hinthessen. Ez az, akinek oly sok nyomát látjuk városunkban, oly sok emlékeit találjuk föl a falak romjaiban. Vajha beljebb áshatnánk magunkat a földbe, vagy a mocsárral előntött földünk fenekén túl járhatnánk szemeinkkel, hová az irigység és az ellenség dühössége nem férhetett. Boldog Isten! Mi nyomait láthatnánk városunkban tett nagy dolgainak! Talán ama kívánatos helyre is reá találnánk, hová eme boldog test, melynek ereklyéjében ma részesülünk, az örök nyugalomra letéttetett. Ez az, kiről még a porban játszó gyermekeid is fogyhatatlan hagyományból tudják és éneklik, hogy ő a magyarok első királya.”³

Négy nappal később a székesegyház Szent István kápolnájának falfülkéjében helyezték el a fejereklyét tartalmazó hermát a Sélyei Nagy által szerzett áhitatos ének zengése közben:

*Üdvözlégy oh szentséges Fő
Gyémántnál, gyöngynél drágább kő
Oltalmazd, őrizd, tartsd
Királyunkat s javainkat
Városunkat, Országunkat.*

A székesfehérvári székesegyház, amely a püspökség megalapítása (1777) előtt a város magyar ajkú híveinek plébániatemploma volt, védőszentjéül Szent István első magyar királyt kapta. Az új egyházmegye első püspöke, a fehérvári születésű Sélyei Nagy Ignác népszerűsítette Szent István királynak a városban újjáéledő tiszteletét. Püspöki székfoglaló beszédében joggal hivatkozhatott a fehérváriaknak a székesegyház újjáépítése során Szent István király tiszteletéből fakadt áldozatkészségére, amiért cserébe a szent király különös oltalmát kérte a város lakosaira.⁴ Sélyei Nagy püspök, aki korábban veszprémi kanonokként a budai egyetem kancellári tisztségét töltötte be, egy lelki rendtartásában a fehérvári híveknek és a városban időzőknek javasolta: *„Minden pénteken, ha a városban lakol, másképpen mindenkor midőn ki-*

² Papp 1982. 95.

³ Pauer 1877. 282–283.

⁴ Kuthy 1938. 17.

vülről idejössz, igyekezzél meglátogatni Szent koponyáját Szent István királyunknak a püspöki öreg templomban, és azt mély alázatossággal tisztelni.”⁵

Sélyei Nagy buzgólkodásának hatását bizonyítja, hogy egy emberöltő múltán, 1805-ben már Csokonai barátja, a csákvári református lelkész, Kováts Sámuel is említette a fejedelmének *Csákvárnak rövid rajza* című versében:⁶

Két mértföldnyire vagyok, nem messzire tőle *Fejérvár*,
Hol *Fejedelminknek* gyász-temetések esett.
Itt koronáztattak néhányan régi *Királyink*,
Itt *Szent Istvánnak* nyugszik ezüstbe feje.

Első magyar királyunk tiszteletének előmozdítását szolgálták minden esztendőben a fejedelmének végzett Szent István napi körmenetek és azok az egyházmegyei használatra szánt liturgikus szövegek (*Szent István király litániája*, *Szent István kis officiuma*, *Szent István király napjára való ének*), amelyek a székesfehérvári püspökség által kiadott énekeskönyvek révén terjedtek el.⁷ Sélyei Nagy Ignác püspök 1785-ben megjelent énekeskönyvében már szerepel a Szent István litánia, amit a székesegyházban augusztus 20-án s annak nyolcadában azóta is megtartanak. A litánia szövege szerint:

„*Szent István, Istennek hív szolgája, - Boldogasszonynak tisztelője, - Kinek mennyországból adatott a neve, - Kit anyja méhéből örök életre választott az Isten, - Kit királlyá választott az Isten, - Kit az anyaszentegyház oltalmazójának választott az Isten, - Kinek segítségére angyal jött mennyországból, - Isten akarata szerint való király, - Kereszténységnek kiterjesztője, - Pogányok megtérítője, - Az igaz hitnek hirdetője, - Békességnek szeretője, - Ellened támadtának meggyőzője, - Szegényeknek atyja, - Betegeknek segítője, - Alázatosságnak csodája, - Békességes tűrésnek példája, - Keresztényi szeretet formája. Szent István, ártatlanságnak eleven képe, könyörögj érettünk! Szent István, fejedelmi igazság tüköre, könyörögj érettünk!*”

A székesfehérvári nyomdák füzetei is népszerűsítették a Szent István éneket. Ilyen az özvegy Számmer Pálné nyomdájában 1866-ban készült *Énekek szent István magyar király ünnepére* című füzet, amely három Szent István éneket tartalmaz. Az első Sélyei Nagy Ignác éneke, amely: „*Énekeltek a processio alkalmával.*” Egyik versszaka a fejedelmének visszatérésén örvend:

„*De Isten irgalmassága, Teréziánk buzgósága*
Visszahozá kincsünket, és vele örömlünket.
Üdvözlégy oh szentséges fő...”

Sélyei Nagy énekének szövegét „*melyet valaha Székesfehérvárott énekeltek*”, egy olvasó 1929-ben beküldte a *Székesfehérvári Napló* szerkesztőségébe, ahol *Régi fehérvári ének szent István király ünnepére* címmel közölték (II. évfolyam, 191. szám, 4. oldal).

⁵ Radics 1988. 11.

⁶ Kováts 1805. 62.

⁷ Énekek könyve szükséges litániákkal és imádságokkal. A Magyar Keresztény Katolika Anyaszent egyház Szolgálatjára Székes Fejérvári Püspökségben. Kiadta Fűskuti Landerer Mihály. Pest, 1785. 248–251.; Szomolnok József: Mennyei nefelejts. Ima- és énekes-könyv. Budapest, 1879. 254–258.

Az Egyházmegyei Hatóság később is adott ki Szent István királlyal kapcsolatos liturgikus szöveget. Sélyei Nagy Ignác 1785-ben megjelent imakönyve alapján 1970-ben kinyomtatták a Fejér Megyei Nyomdaipari Vállalatnál a Szent István király litánia szövegét és dallamát.

Szent István napján és a nyolcad alatt a székesegyházban tiszteletre helyezik ki a fejereklyét. Ugyanígy minden évben Szent György havának második napján (április 2., az ereklye elhelyezésének emléknapján), pünkösöd havának 19. napján (május 19., a város török alóli felszabadulásának emléknapján), Szent László napján (június 27.), Mindenszentek havának 11. napján (október 11., Szent István király testének felemelése) és Szent Imre napján (november 5.) három napig tették közzemlére.⁸ A Szent István litániáknak és a gyakori ereklye kihelyezéseknek is szerepe lehetett abban, hogy Udvardy Vince a *Szépirodalmi Közönyben* 1858-ban Székesfehérvárról megjelent "történeti és tájrajz"-ában ezt írhatta: „*A nép még most is emlegeti Szt. István királyt, és a felső városon levő régi kútra megesküszik, hogy az Szt. István király kútja.*”⁹

A székesegyház homlokzatának főpárkányán, a két torony közötti teraszon áll Szent István király, Szent Imre herceg és Szent László király mozgalmas barokk szobra, amelyeket Huber János Pál faragott 1774-ben.¹⁰ A három magyar szent kiemelése a főhomlokzaton a Magyar Három Királyok középkori tiszteletét elevenítette föl, a Szent István főoltár, a Szent Imre és Szent László mellékoltárok képeivel együtt. Vinzenz Fischer bécsi akadémiai tanár 1775-ben festette a főoltár képét, amely a térdeplő István királyt ábrázolja, aki oltárra helyezett koronáját felajánlja Máriának.¹¹

Székesfehérvár egyházmegyéjében a székesegyházon kívül még tizenöt templomnak Szent István király a titulusa.¹² Székesfehérvár-Maroshegyen a Brassói utcai kápolnának is Szent István király a védőszentje.

A szőlősgazdák és a szőlőhegyen lakó családok adományaiból épült. 1894. augusztus 20-án áldotta meg Gremesperger István belvárosi plébános. Oltárképén Szent István király felajánlja koronáját a Magyarok Nagyasszonyának. Oltárterítőjének felirata: SZT. ISTVÁN. A kápolnát gondozó Babotai Katalin horgolta. Évente egyszer, a kápolna búcsúján, augusztus 20-a délutánján tartanak itt szentmisét, kenyéráldást. Korábban, a maroshegyi iskola és a Szent Kristóf templom megépülése (1941) előtt, gyakran tartottak a Szent István kápolnánál litániát, amit maguk a hívek végeztek egy buzgó előimádkozó vezetésével.¹³ 1990 óta felélénkült a búcsúi szentmise és a kenyéráldás régi hagyománya, a résztvevők alig férnek el a kis kápolna udvarán.

⁸ Károly 1898. 286.; Radics 1988. 12–13.; Sulyok 1989. 43–44.

⁹ Udvardy 1858. 2301.

¹⁰ Kuthy 1938. 18–19.

¹¹ Cs. Dobrovits 1982. 8. 13.; Radics 1988. 13.

¹² Bálint 1977. 212.; Mózessy szerk. 1998. 89–95.

¹³ Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár (SzPL) No. 4504-1600/1894. A Belvárosi Plébánia iratai. SzPL – No. 4504B-1677/1945. Székesfehérvár-Maroshegy Canonica Visitatiója 1945-ből. A maroshegyi plébánia történetéről szóló beszámolót írta: Proity Márton plébános.; *A Székesfehérvári Egyházmegye jubileumi névtára 1977-ben. Alapításának 200. esztendejében.* Székesfehérvár, 1977. 169.; Szarka 2003. 123–124.; Zsohár 2009. 26, 35–36.

Fejér megyében a népszerű bodajki búcsújáráhely kialakulását István király és Imre herceg nevéhez, itteni buzgólkodásához kapcsolják. Székesfehérvár–Felsővárosban ma is emlegetik, hogy István király Fehérvárról tutajjal ment Bodajkra, mert az ő idejében Fehérvár és Bodajk között még mindent mocsár meg víz borított. Bodajkon így mesélte el a mondát Takács Mária 1931-ben született adatközlőm:

„A régebbiek mindig azt mondták, hogy István király és Imre herceg együtt jártak Bodajkra. Itt már ők, az ő korokban imádkoztak, és ezért is ilyen híres ez a bodajki búcsújáráhely. Volt olyan, aki azt mondta, hogy Székesfehérvárról csónakkal jöttek, mert itt víz volt valamikor. Ezt a régi öregektől hallottam, hogy itt víz volt. Hallottam olyat is, hogy gyalog jöttek.”

Bodajkot az erősen meggyökeresedett néphagyományra alapozva egyes szerzők a legrégebb magyar búcsújárá helynek tartják.¹⁴ Faller Jenő írta 1936-ban:

„Bodajk ősrégi kápolniját a följegyzések szerint már Szent István is szívesen fölkereste, a törökvilág viszontagságai azonban teljesen megsemmisítették. Amikor aztán a török-dúlások után Hochburg János özvegyének meghívására 1695-ben Mórrott megtelepednek a kapucinusok, Péter Vilibald móri gvardián Bodajkra is elvetődött, hol bolyongásai közben rátalált az ősrégi kápolna alapjaira... 1697-ben új, egyszerű kis kápolnát emelt, s pápai búcsút eszközölt ki számára.”¹⁵

Bodajkon és környékén az a hagyomány él, hogy a bodajki tóban azért nincsenek békák, mert István királyt áhítatában zavarta a békák kuruttyolása, ezért megátkozta őket. A monda egyik igen szép változatát a Bodajkhoz közeli Csákberényben gyűjtötte Udvardy János az első világháború előtt:

„Még mikor István kirá vót, ement ide Bodajkra a szentegyházbo imádkoznyi. Aztán ott a tóba nagyon retyegtek (brekegtek) a békák. Aztán, hogy ott köze van a templom, nagyon behallaccott a békák retyegése. Aztán kikütte a szógáját, vagy inassát, vagy aki ott téblábol mellette, hogy mongya meg a békáknak, hogy hagassanak e. A szóga kiment, oszt aszongya a békáknak, hogy azt izeni István kirá, hogy hagassanak el! A szóga visszament, de a békák csak tovább retyegtek. Másoccor is kiküldi a lakáját, hogy hát parancsúja meg a békáknak, hogy hagassanak e, mer István kirá odabenn imádkozik. A szóga megin uttett (úgy tett), de a békák megen csak tovább retyegtek. Mos má aszonta István kirá, hogy menny ki, oszt mond nekik, hogy mos má hagassanak e örökre, pusztújanak innen. A szóga kiment harmaccor is a tóhó, oszt aszonta, hogy aszonta István kirá, hogy mos má hagassatok e örökre, oszt pusztújjatok innejd. Osztt akkor etakarodott minden béka onnan. Most is a mút vásárkor, hogy odaát vótam, mer a Ferusnak köllött egy pár viselő csizmát vennyi, nézetem, de nem láttom békát abba a tóba. Mind epusztutak onnan.”¹⁶

E monda ismeretében válik érthetővé egyik szóláshasonlatunk: *„Az csak anynyi, mint berényi tóban a béka!”* A két világháború közötti időszakban a sárosdi vásárban az eladó még így válaszolt a vevő túlságosan alacsony alkukezdő ajánlatára.

Szent István királyunk Sólyban, 1009-ben a veszprémi püspökség számára kiállított adománylevele már említi a Székesfehérvár melletti Úrhidát. A népi elbeszélő hagyomány szerint a nagy király itt is járt. Szabadbattyánban az 1945-ben született Józsa Anna Borbála mondta el az úrhidai felmenőitől hallott mondát:

¹⁴ F. Bangó 1978. 53.

¹⁵ Faller 1936. 3.

¹⁶ Udvardy 1912. 199.

„Találtak egy gébicsfejű botot, és az a gébicsfej bélyeget is diszített, a Nemzeti Múzeumban van lerakva.¹⁷ Amikor István király laddal ment Veszprémbe, az veszette el itt valahol a sásas, nádas területen, ahol laddal közlekedtek a Sárvízen meg a Sédén. Itt valahol Úrhida környékén veszette el a botot, mert ugye Úrhidán meg szoktak állni. Fehérvárról ment Veszprémbe.”

A fehérvárurgói homokbányában található ember formájú kövek kialakulását azzal magyarázzák, hogy István király könyörgésére az Isten kővé változtatta a túlerőben lévő ellenséget, a tatárokat. Ez a Szent László-mondakörből örökölt mondaelem. A 16. század első harmadában keletkezett Érdy-kódexben azt olvashatjuk, hogy László király erős imádkozással kőbálvánnyá változtatta a menekülő tatárokat. István király hasonló cselekedetéről szóló történeti mondát a Fejér megyei Bodajkon gyűjtöttem, az 1909-ben született Barabás Pálné így mondta el:

„Hát az én életem az nem volt valami rózsás, mert fehérhomokot hordtunk a hűgommal, és az élelmet így biztosítottuk. A fehérhomokot Fehérvárurgóról hordtam én is meg a hűgom is. Mi árvák voltunk, és elvittük Balinkára, ott elcseréltük élelemért. Meszelésre használták a németek. Tehát mint gyerek szerettem és érdeklődtem mindenhogyan, láttam ottan olyan ember formájú köveket, és így kérdeztem az idős embereket, hogy mér' vannak ott olyan kövek. Egyszer azt mondta nekem egy bácsi: Tudod, Szent István korában itt akkora harcok voltak, aztán a tatárok voltak többen. Aztán István király leborult, és kérte a jó Istent, hogy változtassa őket kővé. Mindig eszembe volt amikor megmertem a zsákomat, már mint gyerek, hogy István király, az ország alapítója kővé változtatta a tatárokat.”

Székesfehérvár belvárosában a mai Arany János utcát a 19. században még Szent István király utcájának nevezték. Ma a közterületek közül a megyeháza előtti tér viseli nevét. Számos intézmény, négy iskola, múzeum, művelődési ház, gyógyszerár homlokzatára került fel neve. Közülük a Ciszterci Szent István Gimnázium, a Szent István Király Múzeum és a Szent István Művelődési Ház régi, gyakran emlegett, a város életében jelentős szerepet betöltő intézmények. A két világháború között a székesfehérvári laktanyákban elhelyezett magyar királyi 3. gyalogezred is Szent István nevét vette föl.¹⁸ Díszszázaduk minden augusztus 20-ai körmenetre kivonult, nagymise után felsorakozott a székesegyház előtti téren, és díszlövést adott le Szent István királyunk tiszteletére.

A céhek feloszlásuk, 1872 előtt Székesfehérváron saját zászlaik alatt vonultak a Szent István király napi körmenetben. Budapesten az 1930-as Szent István király napi körmenet, a Szent Imre-évre való tekintettel, különösen nagyszabású volt: újra felvonultak jelvényeikkel, szerszámaikkal, termékeikkel a „céhek”, az iparosok. Székesfehérvárról különvonattal ezerfős zarándok küldöttség érkezett. A fehérváriak figyelmét megragadta a fővárosi iparosok felvonulása. Nyolc év múlva, 1938-ban, Szent István évében Székesfehérváron is felvonultak régi zászlóikkal, céhládáikkal, céhkorszóikkal az iparosok az augusztus 20-ai körmenetben.¹⁹

Ahogy Budapesten a Szentjossal, Székesfehérváron az ezüst hermában őrzött fejereklyével vonulnak a körmenetben. Székesfehérváron az augusztus 20-ai körme-

¹⁷ A székesfehérvári Szent István Király Múzeum régészeti állandó kiállításán is látható egy csontból faragott madárfejes botvég/korbácsnyél, amely Szabadbattyán honfoglalás kori temetőjéből, a 10. század első feléből származik: Hatházy é.n., oldalszám nélkül

¹⁸ Gelencsér 2000. 65.

¹⁹ Demeter–Gelencsér 1990. 146. Szarka 2003. 275.; Lukács 2007. 160–162.

netet megelőzi a Nagybaldogasszony vigíliáján, augusztus 14-én a székesegyházban ünnepelt fogadalmi szentmise, ahol a megyés püspök megismétli Szent István királyunk országfelajánlását Máriának.

Székesfehérvár környéke, a Mezőföld a honfoglalás után a fejedelmi szállásterülethez tartozott, majd a magyar királyok birtoka lett. Előszálláson úgy tudják, hogy a zirci ciszterci apátság is Szent István királytól kapta a földbirtokot. 1988-ban így fogalmazta ezt meg előszállási adatközlőm, Márkovics János (szül. 1907): „A zirci papoknak Szent István hagyta a nagy birodalmat. Az előszállási birtokot, meg máshol is, Szentgotthárd környékén.” Vízteleki Gábor vajtai juhász még 1983-ban is így emlegette a Mezőföldet: „Ez volt István királynak a törzsökös birodalma.”

Tisztelete megkoronázásának millenniumi évében erősödött: a Székesfehérvári Egyházmegye hat településén, Bicskén, Mátyásdombon, Abán, Ráckeresztúron, Százhalombattán és Ráckevén állították fel szobrát. Somogyban, az általa legyőzött Koppány városában, Tabon is bronzszobor őrzi emlékét.

IRODALOM

BARNA Gábor

1990 *Búcsújáró és kegyhelyek Magyarországon*. Medicina Könyvkiadó Vállalat, Budapest.

BÁLINT Sándor

1977 *Ünnepi kalendárium. I-II.* Szent István Társulat, Budapest.

CS. DOBROVITS Dorottya

1982 *Székesfehérvár. Székesegyház*. Tájak Korok Múzeumok Kiskönyvtára 125. Budapest.

DEMETER Zsófia

2002 „Ország lappangott itt, mikor nem vala ország.” A református és a római katolikus felekezet Zámolyon. *Alba Regia XXXI.* 47–81.

DEMETER Zsófia – GELENCSÉR Ferenc

1990 *Székesfehérvár Anno. Pillanatképek egy város életéből*. Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár.

ÉRY Kinga

2009 A székesfehérvári ereklyecsont embertani vizsgálata. *Alba Regia XXXVIII.* 31–38.

FALLER Jenő

1936 Adatok a bodajki kegykép történetéhez. *Fejérmegyei Napló XLIII.* 47. február 26. 3.

F. BANGÓ Jenő

1978 *Die Wallfahrt in Ungarn*. Ungarisches Kirchensoziologisches Institut, Wien.

GELENCSÉR József

2000 Katonaélet Székesfehérváron. *Honismeret XXVIII.* 3. 65–69.

HATHÁZI Gábor

é.n. A honfoglalástól az államalapításig. *Évezredek kincsei. Régészeti kiállítások*. Szent István Király Múzeum Közleményei D sorozat 244. szám. Székesfehérvár.

KÁROLY János

1898 *Fejér vármegye története. II.* Székesfehérvár.

KOVÁTS Sámuel

1805 *Levelek és más versek*. Pest.

KUTHY István

1838 Szent István király tiszteletét őrző egyházi műemlékek Székesfehérvárott. *Székesfehérvári Szemle VIII.* 16–23.

LUKÁCS László

2007 *A tisztas ipar emlékei. Céhek, céhemlékek, az iparosok hagyományai Fejér megyében és Székesfehérváron.* Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár.

MÓZESSY Gergely szerk.

1998 *A Székesfehérvári Egyházmegye névtára 1998.* Székesfehérvári Egyházmegyei Hatóság, Székesfehérvár.

PAPP József

1982 *Hagyományok és tárgyi emlékek az Eötvös Loránd Tudományegyetemen.* Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.

PAUER Joannes

1877 *Historia dioecesis Alba Regalensis ab erecta sede episcopali 1777–1877.* Alba Regia.

RADICS Péter

1988 *A Szent István-kultusz ezredéve Székesfehérvárott.* Historia Klub Füzetek 2. Székesfehérvár.

SULYOK János

1989 *Szent István-kultusz a székesfehérvári egyházmegyében,* in: FARKAS Gábor szerk. *Szent István-émlékezés Székesfehérvárott.* Fejér Megyei Levéltár, Székesfehérvár, 41–47.

SZARKA Géza

2003 *A székesfehérvári Belvárosi Plébánia története.* Székesfehérvár Megyei Jogú Város Levéltára, Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, Székesfehérvár.

UDVARDY János

1912 *Mondák. Magyar Nyelvőr XLI.* 199.

UDVARDY Vince

1858 *Székes-Fehérvár. Történeti és tájrajz. Szépirodalmi Közöny 1858.* Pest, 2274–2275., 2298–2301.

ZSOHÁR Melinda

2009 *Maroshegyi mozaik. Egy városrész története.* Gárdonyi Géza Művelődési Ház és Könyvtár, Székesfehérvár.